

Ministeriöiden tulevaisuuskaitsauksien tiivistelmät 2014

Sisällys

PÄÄTÖKSENTEOSTA MUUTOKSENTEKOON	
Valtioneuvoston kanslian tulevaisuuskatsaus 2014	5
SUOMEN ASEMA, TURVALLISUUS JA HYVINVOINTI MONIMUTKAISTUVASSA MAAILMASSA	
Ulkoasiainministeriön tulevaisuuskatsaus 2014	6
OIKEUDENMUKAINEN, AVOIN JA LUOTTAMUKSELLE RAKENTUVA YHTEISKUNTA	
Oikeusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus 2014	7
SISÄINEN TURVALLISUUS TULEVAISUUDEN MENESTYSTEKIJÄNÄ JA HYVINVOINTIMME VARMISTAJANA	
Sisäministeriön tulevaisuuskatsaus 2014.....	8
SUOMEN PUOLUSTUS 2020-LUVULLA	
Puolustusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus 2014.....	9
VAKAA JA TEHOKAS SUOMI YHDENTYVÄSSÄ EUROOPASSA	
Valtiovarainministeriön tulevaisuuskatsaus 2014	10
OSAAMISELLA JA LUOVUUDELLA HYVINVOINTIA	
Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsaus 2014	11
HYVINVOINTIA JA KASVUA RUUASTA JA UUSIUTUVISTA LUONNONVAROISTA	
Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus 2014	12
LIIKENNE JA VIESTINTÄ DIGITAALISESSA SUOMESSA	
Liikenne- ja viestintäministeriön tulevaisuuskatsaus 2014	13
SUOMI KASVUUN	
Työ- ja elinkeinoministeriön tulevaisuuskatsaus 2014.....	14
HYVINVOINTI ON TOIMINTAKYKYÄ JA OSALLISUUTTA	
Sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuskatsaus 2014	15
VIHREÄ KASVU JA KESTÄVÄ ELINYMPÄRISTÖ	
Ympäristöministeriön tulevaisuuskatsaus 2014	16

Päätöksenteosta muutoksentekoon

Valtioneuvoston kanslian tulevaisuuskatsaus 2014

Valtioneuvoston kanslian tulevaisuuskatsauksen aikajänne on noin viisi vuotta. Tulevaisuuskatsaus on kirjoitettu pääministerin johtamistehtävän näkökulmasta. Se on tarkoitettu ensisijaisesti virikkeeksi vaalikeskusteluihin sekä vaalien jälkeisen hallituksen käytettäväksi.

Lähivuosien keskeisin politiikan kysymys sekä Suomessa että koko EU:ssa on uusien kilpailukyvyyn lähteiden tukeminen ja talouskasvu. Valtion tehtävänä on ennen muuta kasvun edellytysten luominen ja mahdollistaminen, ei niinkään suorat täsmätoimenpiteet. Julkisen sektorin resursseihin kohdistuu vähentämispaine, mikä lisää tarvetta priorisoinnille, resurssien uudelleen kohdentamiselle ja hallinnon roolin uudistamiselle.

Yllättäviä muutoksia tai kriisejä voi kehittyä nopeasti. On tärkeää jatkuvasti kehittää pääministerin ja koko hallituksen työskentelyn edellytyksiä tämänkaltaisissa tilanteissa. Samalla yhteiskunnan toiminnot on voitava turvata kaikissa tilanteissa. Kansalaisten luottamus poliittiseen päätöksentekoon ja julkisiin instituutioihin on alentunut ja uhkaa edelleen laskea. Kehityskululla voi olla vakavia seurauksia, sillä Suomi on tähän asti nauttinut korkean luottamuksen tuomista hyödyistä.

Voimakkain uudistustarve koskee hallituksen strategiatyöskentelyä, joka koostuu kolmesta osasta: hallitusohjelmasta, hallituksen strategisesta toimintasuunnitelmasta ja julkisen talouden suunnitelmasta. **Lähtökohdana on strateginen, tavoitteisiin ja muutossuuntiin keskittyvä, tiivis hallitusohjelma.** Tämä edellyttää puolueilta yhteensovittamistyötä ja hallituspolitiikalta selkeitä yhteisiä linjoja. **Hallitusohjelman toimeenpanoa konkretisoivat hallituksen strateginen toimintasuunnitelma ja julkisen talouden suunnitelma, joiden on tärkeää muodostaa yhtenäinen kokonaisuus.** Tällä hetkellä politiikka- ja resurssivalmistelun välinen yhteys on liian heikko.

Hallituksen strategiaa tulee voida joustavasti tarkistaa hallituskauden aikana. **Muut valtion ohjausjärjestelmän työvälineet tulisi nykyistä selkeämmin kiinnittää hallitusohjelman, julkisen talouden suunnitelman ja hallituksen strategisesta toimintasuunnitelman muodostamaan ytimeen.** Nykyisellään esimerkiksi lukuisten sektoristrategioiden rooli kokonaisuudessa on epäselvä.

Kokeilujen merkitys uudenlaisten toimintamallien rakentamisessa on kasvamassa. Käynnissä oleva valtioneuvoston yhtenäistymiskehitys tukee toimeenpanokykyä ja sen jatkaminen on mielekästä. Valtion yritysvalittisuuden hallinnassa on kehittämistarpeita.

Päätöksenteon laadun ja hyvän hallinnon turvaamiseksi on **tärkeää pyrkiä siihen, että poliittinen päätöksenteko ja valmistelu valtioneuvostossa perustuvat riittävään ja laadukkaaseen tietoon.** Työkaluissa ja ajattelumalleissa on edelleen kehitettävää. Tiedon puutteen sijaan keskeinen pullonkaula on yhä useammin tiedon jalostaminen käytettävään, oikea-aikaiseen ja kokonaiskuvan muodostamiseen mahdollistavaan muotoon. Yhteiskunnan kehitystä tukee se, että aiemmasta politiikasta saatuja kokemuksia ja vaikuttavuustietoa käytetään pitkäjänteisesti ja systemaattisesti poliittisessa päätöksenteossa. **Tulevalla hallituskaudella on tärkeää tavoitella lisäarvoa, joka syntyy valmistelun avoimuudesta ja läpinäkyvyydestä sekä hallinnon alarajat ylittävistä yhdessä tekemisistä.** ICT:n ja suurten tietoaisteiden (big data) tarjoamia mahdollisuuksia tulee hyödyntää tuottavuuden, kokonaistarkastelun ja toiminnan kehittämisen alueilla.

EU-politiikan tavoitteiden asettelusta on hyvä sopia osana hallitusohjelmaa, ei erillisessä selonteossa kesken hallituskautta. Suomen EU-politiikan kehittämistä on syytä jatkaa aiemman politiikan pohjalta. Tärkeimpänä painopisteenä säilyy kasvua luovan kilpailukyvyyn ja sitä kautta työllisyyden ja hyvinvoinnin edistäminen.

Suomen asema, turvallisuus ja hyvinvointi monimutkaistuvassa maailmassa

Ulkoasiainministeriön tulevaisuuskatsaus 2014

Ulkoasiainministeriön tulevaisuuskatsaus esittää ulkoasiainhallinnon näkemyksen siitä, millaisia muutoksia ja jatkuvuuksia Suomi lähivuosina kohtaa ja millaisella ulkopoliitikalla Suomi voi tässä muuttuvassa toimintaympäristössä menestyä. Katsauksen ensisijaisena tarkoituksena on tukea seuraavia hallitusneuvotteluja, mutta sen aikaperspektiivi ulottuu myös tulevan vaalikauden yli.

Suomen menestyminen kansainvälisessä yhteisössä edellyttää vahvaa ulkopoliitikkaa. Eurooppalaisen ja globaalin toimintaympäristön murroksessa juuri aktiivinen ulkopoliitikka on Suomen keino ohjata muutosta kannaltaan toivottuun suuntaan. Perustellusti valittujen ulkopoliittisten tavoitteiden on tarvittaessa muokattava ulkoasiainhallinnon rakennetta ja voimavaroja, ei päinvastoin.

Turvallisuuspolitiikan, taloudellisten ulkosuhteiden ja kehityspolitiikan keskinäisen vuorovaikutuksen tiivistyessä tarve kokonaisvaltaiselle ulkopoliitikalle kasvaa. Suomen ulkopoliitiikan lähivuosien asialista on katsauksessa esitetty kolmen toisiinsa läheisesti limittyvän teeman alla. 1) Suomen vahvan kansainvälisen aseman, 2) verkostoituneen kansallisen turvallisuuden sekä 3) hyvinvointia ja kestävyyttä luovan avoimen yhteistyön turvaamisen ja vahvistamisen on kaikissa oloissa tarpeen ohjata Suomen ulkopoliitikkaa seuraavan vuosikymmenen kuluessa.

Oikeudenmukainen, avoin ja luottamukselle rakentuva yhteiskunta

Oikeusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskaatsaus 2014

Oikeudenmukainen yhteiskunta edellyttää yhteistoimintaa. Oikeusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskaatsukseen on valittu kolme eri hallinnonalojen yhteistyötä vaativaa kokonaisuutta: ensinnäkin valtiollinen järjestelmä, demokratia ja perusoikeudet, toiseksi oikeusturvan saatavuus ja kolmanneksi yleinen kriminaalipolitiikka ja rikosseuraamusjärjestelmä. Kunkin teeman lopussa on esitetty kuvaus riskeistä, jotka voivat toteutua, jos toimintaympäristön muutoksiin ei reagoida riittävän pitkäjänteisesti, suunnitelmallisesti ja tehokkaasti.

Julkisen talouden rahoitusvaikeudet ovat heikentäneet mahdollisuuksia varmistaa perus- ja ihmisoikeuksien täysimääräinen toteutuminen. Tästä johtuen erilaisista säästötoimenpiteistä tulisi valita vaihtoehdot, jotka parhaiten turvaavat näiden oikeuksien toteutumisen. Oikeuksien täysimääräistä toteutumista edistäisi myös perus- ja ihmisoikeustoiminnan painopisteiden nykyistä selkeämpi linjaaminen.

Demokraattinen päätöksenteko perustuu kansalaisten laajaan ja yhdenvertaiseen osallistumiseen sekä hallinnon avoimuuteen ja vuorovaikutukseen kansalaisyhteiskunnan kanssa. Toimivan edustuksellisen demokratian lisäksi tarvitaan kansalaisten suoraa osallistumista. Uuden teknologian avulla voidaan kansalaisia kuulla laajemmin ja useammin paitsi erilaisten verkkoon avattavien kuulemis- ja osallistumiskanavien kautta, myös järjestämällä kunnallisia kansanäänestyksiä. Aktiivinen yhteistyö hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan kanssa lisää kansalaisten luottamusta hallintoon ja poliittiseen järjestelmään sekä tuottaa hyvin perusteltuja päätöksiä.

Oikeuslaitoksen tehtävä oikeuksien suojan, yhteiskunnan toimivuuden ja yhteiskuntarauhan ylläpitäjänä on oikeusvaltion kulmakivi. Oikeuslaitoksen talous on ajautunut siihen kohdistettujen määräraha-leikkausten ja uudistustarpeiden johdosta kriittiselle tasolle. Kehittämällä malleja, jotka tukevat asioiden varhaista selvittämistä, sekä vaihtoehtoisia riidanratkaisu- ja oikaisumenettelyjä, voidaan tuottaa oikeussuojaa tehokkaasti ja taloudellisesti jo ennen tuomioistuinkäsittelyä. Tuomioistuimissa tulisi käsitellä vain asioita, joita ei oikeusturvan kärsimättä voida käsitellä muualla. Näin huolehditaan oikeudenkäyntien joutuisuudesta ja oikeusturvan tosiasiallisesta toteutumisesta. Asiakaslähtöisillä ja monipuolisilla oikeushallinnon sähköisillä palveluilla voidaan parantaa asioiden ohjautumista tarkoituksenmukaisiin menettelyihin sekä edistää oikeudenhoidon rakenteiden tehokasta kehittämistä oikeusturvaa vaarantamatta.

Rikosoikeusjärjestelmän käyttö ja kriminalisoinnit ovat välttämätön, mutta vain yksi osa suomalaista kriminaalipolitiikkaa. Rikoksia voidaan ehkäistä myös korjaamalla niiden syntyyn myötävaikuttavia olosuhteita ja tilanteita. Siten vaikeassakin taloudellisessa tilanteessa tulee varmistaa voimavarojen riittävyys rikoksia ehkäisevään työhön. Vähäisten rikosjuttujen kulkeutuminen läpi täysimittaisen tuomioistuinkäsittelyn on kallista ja hidasta. Käsittelyä on ollut mahdollista keventää ilman, että rikosten määrä on lisääntynyt. Rikosseuraamusten vaikuttavuutta voidaan parantaa laajentamalla yhdyskuntaseuraamusten käyttöä ja kehittämällä tutkintavankeuden vaihtoehtoja. Huolehtimalla vankien ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavien pääsystä peruspalveluihin voidaan vähentää sosiaalista eriarvoisuutta ja kaventaa hyvinvointi- ja terveyseroja.

Sisäinen turvallisuus tulevaisuuden menestystekijänä ja hyvinvointimme varmistajana

Sisäministeriön tulevaisuuskatsaus 2014

Valtiontalouden rahoitusasema pysyy lähivuosina selvästi alijäämäisenä. Hallituksen päättämät sopeutustoimet pienentävät valtiontalouden alijäämää, mutta samalla ne heikentävät sisäisen turvallisuuden toimintaedellytyksiä monin eri tavoin. Myös kuntatalouden haasteet vaikuttavat sisäministeriön hallinnonalaan, erityisesti pelastustoimen palvelujen järjestämiseen.

Talouden haasteet eivät saa kuitenkaan lamaannuttaa turvallisuusviranomaisten toimintaa, sillä viranomais-ten on toimittava oikeudenmukaisesti ja yhdenvertaisesti sekä edistettävä näiden arvojen toteutumista yhteiskunnassa. Keskeinen tähän liittyvä vaatimus on se, että operatiivisten viranomaisten on kyettävä huolehtimaan toimintavalmiudesta ja tarvittavasta toimintakyvystä 24/7 vuoden jokaisena päivänä. Ilman lisärahoitusta keskeisimmät turvallisuuspalvelut saadaan järjestettyä vain palvelujen nykytasoa ja määrää alentamalla ja hyväksymällä tästä syntyvä turvallisuustason lasku sekä se, että kansalaisten alueellista yhdenvertaista kohtelua ei kyetä varmistamaan.

Kansainvälinen yhteistyö ja operatiivinen toiminta ulkomailla ovat nyt ja tulevaisuudessa kiinteä ja välttämätön osa kansallisen sisäisen turvallisuuden kokonaisuutta. Euroopan ja Suomen turvallisuusympäristö on muutoksessa ja siten vaikeammin ennakoitavissa. Suomen lähialueiden ja erityisesti Venäjän merkitys säilyy suurena. Pohjoismaisen ja Itämeren rantavaltioiden välisen yhteistyön merkityksen odotetaan kasvavan edelleen.

Tietojärjestelmien ja -verkkojen häiriötön toiminta ja luottamuksellisuus varmistavat osaltaan valtion ja yhteiskunnan ydintoimintojen tuottamisen. Kaikki tässä toimintakentässä tapahtuvat muutokset vaikuttavat suoraan sisäministeriön hallinnonalan toimijoihin ja sitä kautta hallinnonalan mahdollisuuksiin tarjota siltä odotettavia palveluja.

Suomen keskeinen vahvuus turvallisuuden kannalta on se, että kansalaiset luottavat viranomaisiin, instituutioihin ja toisiinsa. Luottamus vahvistaa edelleen sosiaalista koheesiota, joka luo perustan turvallisuudelle, turvallisuuden tunteelle ja hyvin toimivalle yhteiskunnalle. Sisäisen turvallisuuden strategisista ydintehtävistä huolehtiminen ja keskeisten kansalaisille tarjottavien palvelujen tuottaminen myös tulevaisuudessa edellyttää sisäisen turvallisuuden kokonaisuuden laajaa rakenteellista uudistamista sekä näiden palvelujen edellyttämien voimavarojen turvaamista.

Suomen puolustus 2020-luvulla

Puolustusministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus 2014

Ukrainan tilanne, joka eskaloitui paikallisesta konfliktista yleiseurooppalaiseksi kriisiksi, vaikuttaa myös Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittiseen toimintaympäristöön. Samalla Itämeren alueen strateginen merkitys on kasvanut lännen ja Venäjän välien kiristyessä. Toimintaympäristön muutosnopeuden, ennakoimattomuuden ja epävarmuuden vuoksi strategiset yllätykset ovat mahdollisia. Puolustajan ennakkovaroituksen antamiseen ja valmiuden kohottamiseen käytettävä aika lyhenee ja kaukovaikutteisten asejärjestelmien merkitys kasvaa.

Kuten Ukrainassa on nähty, korostuvat voimankäytössä sen eri keinot ja niiden yhdistelmät. Niin sanotussa hybridisodankäynnissä perinteisten sotilaallisten keinojen ohella käytetään epäsymmetrisiä keinoja, painostuksen eri muotoja sekä informaatio- ja kyberoperaatioita tai näiden yhdistelmiä. Sotilaallista voimaa voidaan käyttää osana muita voimankäytön välineitä ja yhdistelmiä tai sillä voidaan uhata epäsuorasti, eikä uhkan tuottajaa välttämättä pystytä tunnistamaan. Toiminnan ei aina tarvitse olla fyysistä, vaan haluttu vaikutus voidaan saada aikaan eri tavoin, kuten informaatio-operaatioilla. Lisäksi uhkat kohdistuvat tulevaisuudessa yhä enemmän yhteiskunnan kriittisiin toimintoihin ja kansalaisiin.

Yleinen asevelvollisuus on olennainen osa Suomen puolustusratkaisua myös tulevaisuudessa. Se on Suomen puolustuksen perusta, jolla on vahva tuki ja luottamus valtiojohtoon, kansan ja asevelvollisten keskuudessa. Vain yleisen asevelvollisuuden avulla Suomessa saavutetaan riittävä laatu ja määrä sijoituskelpoista reserviä sodan ajan tehtäviin. Yleistä asevelvollisuutta kehitetään jatkuvasti. Tulevaisuuden menestystekijä on se, että suomalainen asevelvollisuus on kiinteä osa suomalaista yhteiskuntaa.

Toimintaympäristön muutos ja kasvava taloudellinen keskinäisriippuvuus edellyttävät laaja-alaista puolustusyhteistyötä. Tarvitaan kansainvälistä verkottumista, kumppanuuksia ja yhteistyötä, sillä kenelläkään ei ole kaikkia tarvittavia resursseja itsellään. Turvallisuus- ja puolustusyhteistyö - niin kotimaassa kuin kansainvälistikin - on erottamaton osa Suomen puolustusta. Toimivalla viranomaisyhteistyöllä ja suomalaisella kokonaisturvallisuuden konseptilla turvataan yhteiskunnan kriisinsietokyky, joka on riippuvainen myös kansalaisten luottamuksesta valtionhallintoon ja puolustusvoimiin.

Sotilaallisen maanpuolustuksen ensisijainen päämäärä on muodostaa ennaltaehkäisevä kynnys sotilaallisen voiman käytölle tai sillä uhkaamiselle sekä kyky torjua maahamme kohdistuvat hyökkäykset. Tämä säilyy puolustuksen prioriteettina myös tulevaisuudessa ja se edellyttää puolustusvoimilta todellista suorituskykyä. Tulevaisuuden vakavana huolenaiheena ovat puolustusbudjetit ja etenkin puolustusmateriaaliin käytettävissä oleva rahoitus.

Muuttuvan toimintaympäristön vaatimukseen on kyettävä vastaamaan puolustuskyvyn suunnitelmallisella ylläpidolla ja kehittämisellä. Lyhyellä aikavälillä puolustusvoimauudistus tasapainottaa kustannusrakenteen ja muodostaa jatkokehittämisen perustan, mutta jo keskipitkällä aikavälillä, 2020-luvun alkuun mennessä, merkittävä osa puolustushaarojen tärkeimpien joukkojen keskeisestä materiaalista vanhenee ja suorituskyky heikkenee alle tehtävien vaatiman tason. Pitkällä aikavälillä, 2020-luvulla, merivoimien taistelualukset ja ilmavoimien torjuntahävittäjät vanhenevat ja niiden tilalle on hankittava uusia.

Puolustushallinnon vuoden 2012 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa esittämään lisäresurssitarpeen toteutuessa puolustuskyky turvattaisiin ensi vuosikymmenen alkupuolelle. Se ei kuitenkaan vastaa 2020-luvulla väistämättä edessä olevien merivoimien vanhenevan aluskaluston ja ilmavoimien Hornet-kaluston korvaamisen rahoitustarpeisiin. Ilman riittävää materiaali-investointitasoa puolustuksen perusvalinnat edellyttävät uudelleenarviointia jo tulevan hallituskauden aikana.

Vakaa ja tehokas Suomi yhdentyvässä Euroopassa

Valtiovarainministeriön tulevaisuuskatsaus 2014

Suomen talousympäristö jatkuu lähivuosina vaikeana. Suomen talouden perinteiset moottorit ovat hiipuneet, ja kasvun elpyminen edellyttää uuden tuotannollisen pohjan rakentamista. Valtiovarainministeriön tulevaisuuskatsaus hahmottelee valtion edellytyksiä tukea uudistumisprosessia sekä sen keinoja turvata laadukkaat julkiset palvelut kiristyvissä taloudellisissa raameissa.

Valtiovalta ei voi olla kestävä kasvun lähde, mutta sen tulee olla kestävä kasvun mahdollistaja. Keskeisiä keinoja ovat rakenteiden uudistaminen, kilpailun lisääminen sekä toiminnan tehostaminen julkisella sektorilla.

Kuntakoon kasvattaminen samoin kuin uudet, kuntarajat ylittävät rakenteet – erityisesti SOTE-ratkaisu – synnyttävät palvelujen tuotantoon mittakaavan, joka luo mahdollisuuden taloudellisesti tehokkaaseen toimintaan. Se, missä määrin tässä lopulta onnistutaan, määrittää pitkälti Suomen taloudellisen kantokyvyn ja palvelujen laadun kehityksen.

Euroalueen syvenevä taloudellinen yhentyminen raamittaa lisääntyvästi Suomen talousympäristöä. EU:n talouspolitiikan koordinaatiokehikkoa uudistettiin kriisivuosien aikana vauhdilla. Kriisin välittömien paineiden nyt väistyttyä on aika arvioida tehtyjen uudistusten toimivuutta ja euroalueen tulevaa suuntaa.

Osaamisella ja luovuudella hyvinvointia

Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskaatsaus 2014

Osaamisen ketju kuntoon – kasvatuksella ja koulutuksella uuteen nousuun

Suomalainen koulutusjärjestelmä on tunnettu korkeatasoisen osaamisen, tasa-arvon ja tehokkuuden onnistuneesta yhdistämisestä. Nuorten oppimistuloksissa ja asenteissa on kuitenkin havaittavissa selvä lasku. Osaamisketjun alkupäähän panostaminen on prioriteetti, josta on huolehdittava kaikissa olosuhteissa. Panostus varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen edistää tasa-arvoa ja sosiaalista koheesiota ja muodostaa perustan myöhemmälle menestykselle. Siirtyminen perusasteelta lukio- ja ammatilliseen koulutukseen tulee varmistaa. Ammatillisen koulutuksen työelämälähtöisyyttä ja laatua on vahvistettava ja parannettava koulutuksen joustavuutta ja reagoitiherkkyttä. Työssä oppiminen ja työn ohessa suoritettava täydennyskoulutus korostuvat. Digitaalisuus mahdollistaa uusia tapoja oppia, opettaa ja tehdä työtä.

Korkeakoulutuksella ja tieteellä kilpailuetua

Suomi erikoistuu korkeaa osaamista vaativille aloille. Kansallisen kilpailuedun varmistaminen vaatii korkeakoulujärjestelmän toimintarakenteiden uudistamista ja rahoituspohjan monipuolistamista. Järjestelmää kehittämällä Suomen tiede nostetaan laadultaan ja vaikuttavuudeltaan johtavien tiedemaiden tasolle. Korkeakoulujärjestelmän tulee olla kokonaisuutena kilpailukykyinen ja laadukas. Suomella on kuitenkin edellytykset panostaa vain muutamilla aloilla maailman huippua olevaan tutkimustoimintaan. Tutkimuksen toimintatapojen uudistamalla Suomi voi saavuttaa edelläkävijyyden tieteen ja tutkimuksen avoimuudessa.

Kulttuuri tuottaa arvoa elämään, yhteiskuntaan ja talouteen

Suomen väestömäärä, kieli- ja markkina-alue on pieni. Tarvitaan vahvaa ja laaja-alaista kulttuuripolitiikkaa, joka mahdollistaa korkeatasoisten kotimaisten sisältöjen syntymisen. Digitalisoituminen vaikuttaa kulttuurin eri alueilla. Taide- ja kulttuuripalveluiden alueellisen saatavuuden turvaamiseksi tarvitaan uusia ratkaisuja. Luovan työn tekijöiden työ- ja sosiaaliturva-asemaa tulee parantaa. Taide- ja kulttuurilaitosten lakisääteisten valtionosuuksien rahoitus tulee siirtää veikkausvoittovaroista budjettivaroihin ja veikkausvoittovarojen edunsaajien rahoitus tulee säilyttää nykyisten jakosuhteiden mukaisina.

Kansalaisten osallisuus ja osallistuminen vahvaksi

Nuorten muuttuvat osallistumisen ja harrastamisen tavat edellyttävät uusia nuorisotyön, kulttuuripalveluiden ja liikunnan muotoja sekä julkisen tuen avustuskäytäntöjen uudistamista. Liian vähäinen liikkuminen on ongelma sekä yksilöiden, kansanterveyden että kansantalouden näkökulmasta. Väestön liikunta-aktiivisuuden lisääminen edellyttää hallinnonalojen yhteistyön tiivistämistä. Nuoriso- ja liikuntapolitiikalla on keskeinen merkitys osallisuuden, yhteisöllisyyden ja demokratian kannalta välttämättömien toimintavalmiuksien kehittäjänä.

Rakenteita, rahoitusta ja ohjausta uudistettava

Viime vuosina julkisen talouden sopeuttamistoimet ovat kohdistuneet merkittävästi opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalle. Julkisen sektorin vähenevien taloudellisten voimavarojen ja kokonaisohjauksen vahvistumisen vuoksi hyvinvointiyhteiskunnan kehittäminen edellyttää hallinnonalan toimintojen uudelleen arviointia, rakenteiden ja ohjauksen uudistamista sekä uusia tapoja palveluiden järjestämiseen.

Hyvinvointia ja kasvua ruuasta ja uusiutuvista luonnonvaroista

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tulevaisuuskatsaus 2014

Teema 1. Elinvoimainen maaseutu, kannustava toimintaympäristö

Maaseudun infrastruktuurin kehittäminen on tärkeää uuden liiketoiminnan kehittymisen kannalta. Asiantuntijapalveluiden hyvä saatavuus ja toimivat rahoitusvälineet tukevat maaseudun työllisyyttä, uudistuvan liiketoiminnan kehittymistä ja palveluiden turvaamista. Toimialan hallintoa on tärkeää kehittää edelleen tuottavuuden ja vaikuttavuuden parantamiseksi. Maaseudun erityispiirteet huomioon ottava maankäytön suunnittelu ja rakennuslainsäädäntö parantavat maaseutualueiden asumisen ja yrittämisen mahdollisuuksia. Maa- ja vesialueiden käytön suunnittelulla ja lainsäädännön kehittämisellä voidaan luoda entistä parempia edellytyksiä luonnonvarojen kestäväälle käytölle. Maatalouden investointirahoituksen riittävyys vaikuttaa merkittävästi suomalaisen tuotannon kilpailukykyyn. Suurpetokantojen hoidon keskeiset haasteet liittyvät ekologisten, taloudellisten ja sosiaalisten tekijöiden tasavertaiseen yhteensovittamiseen.

Teema 2. Uusiutuvien luonnonvarojen kasvava hyödyntäminen - kestävästi ja vastuullisesti

Uusiutuvien luonnonvarojen kestävää käyttöä niihin perustuvaa liiketoimintaa on mahdollista kasvattaa merkittävästi nykyisestä. Uuden kasvun luominen edellyttää panostuksia metsätalouden toimintaedellytyksiin ja puuta jalostavan teollisuuden investointimahdollisuuksiin. Bioenergian tuotantoa on mahdollista lisätä. Kotimaisella puulla ja muulla biomassalla voidaan korvata yhä enemmän tuontipolttoaineita. Vesien tuottamiin biomassoihin liittyy merkittäviä elinkeinotoiminnan kasvumahdollisuuksia, mutta niiden hyödyntämiseksi on kehitettävä osaamista, vientikelpoista teknologiaa ja konfliktien hallintaa. Vesistöjen kehittämisessä on tärkeää etsiä kokonaisratkaisuja, jotka tukevat vesienhoitoa, kalankulkua ja elinympäristöjä, tulva- ja kuivuusriskien hallintaa, virkistyskäyttöä ja uusiutuvan energian tuotantoa. Suomen kannattaa olla aktiivisesti mukana luonnonvarojen kestävään käyttöön ja biotalouteen liittyvässä kansainvälisessä yhteistyössä ja pyrkiä vaikuttamaan entistä vahvemmin EU:n päätöksentekoon. Julkisen hallinnon kehittämisen tavoitteena on entistä kokonaisvaltaisempi luonnonvarojen käytön suunnittelu.

Teema 3. Suomen vahva ruokapolitiikka globaaleilla markkinoilla

Maatalouspolitiikan välineillä voidaan varmistaa kannattava kotimainen maataloustuotanto, joka on koko ruokaketjun ja huoltovarmuuden perusta. Sen lähtökohdista ovat puhdas ympäristö, kestävät tuotantomenetelmät, kilpailukykyiset tuotantoprosessit ja laadukkaat tuotteet. Paikallisiin, monipuolisiin ja uusiutuviin energialähteisiin perustuva energiaomavarainen maatalous on kunnianhimoinen tavoite, joka on mahdollista saavuttaa. Suomalaisen ruokaketjun vahvuuksista kannattaa huolehtia myös tulevaisuudessa: elintarviketurvallisuus on huipputasoa maailmassa, ketjun vastuullisesta toiminnasta viestitään avoimesti, vastuullisuus- ja jäljitettävyyjärjestelmiä kehitetään edelleen. Kotimaisen elintarviketuotannon kehittämisessä kannattaa huomioida kuluttajien arvostukset ja niihin perustuvat mahdollisuudet lisäarvon tuottamiseen. Elintarvikkeiden ja elintarvikeosaamisen vieniä on mahdollista kasvattaa nykyisestä. Viljelykasvien, tuotantoeläinten ja metsäpuiden perinnöllisen monimuotoisuuden pitkäjänteinen säilyttäminen mahdollistaa muuttuviin tarpeisiin vastaavien lajikkeiden ja rotujen jalostuksen.

Teema 4. Tietovarannot ja tutkimustieto avoimesti kaikkien käyttöön

Tietovarantomme ja palvelumme on tarkoitus kytkeä osaksi sähköisten palveluiden kansallista infrastruktuuria – palveluväylää. Tietovarantojen uusiokäyttöä voidaan tukea ylläpitämällä toimivia standardeja tietopalveluita ja määrittelemällä selkeät avoimen tiedon käyttöehdot. Valtakunnallisen pakkatietoinfrastruktuurin perustana olevan maastotietojärjestelmän teknistä monikäyttöisyyttä on tarpeen kehittää ja vahvistaa sen roolia lainsäädännössä yhtenä kansallisena perustietovarantona. Paikkatietotekniikan sovellukset tarjoavat uusia mahdollisuuksia luonnonvarojen käytön hallintaan sekä hallintoprosessien ja elintarvikeketjun kehittämiseen. Ruokajärjestelmään ja uusiutuviin luonnonvaroihin liittyvä tutkimus ja innovaatiot muodostavat perustan tulevaisuuden biotaloudelle.

Liikenne ja viestintä digitaalisessa Suomessa

Liikenne- ja viestintäministeriön tulevaisuuskatsaus 2014

Käynnissä olevaa digitalisaatiokehitystä kutsutaan teollisen vallankumouksen kolmanneksi vaiheeksi. Digitaalinen kehitys on muuttanut radikaalisti teollisuuden, kaupan ja palveluiden rakenteita ja liiketoimintamalleja, ja samalla Suomen edellytyksiä menestyä. Digitaalisuus läpäisee koko yhteiskunnan ja digitaalisen tiedon hyödyntämisestä on tullut kasvun ja kilpailuedun keskeinen kiihdytin sekä pohja tulevaisuuden hyvinvoinnille. Digimurros vaikuttaa vahvasti kaikkien ihmisten arjessa. Digitaalisuus on keskeinen väline myös välttämättömän resurssitehokkuuden kasvattamiseen julkisella sektorilla.

Digitalisaatio vaikuttaa voimakkaasti myös liikenteeseen. Tulevaisuuden liikennejärjestelmä muodostuu infrastruktuurin, palveluiden ja tiedon yhteen toimivasta kokonaisuudesta. Tulevaisuuden liikenne halutaan nähdä aidosti palveluna. Tavoitteena on, että asiakkaiden tarpeita vastaavia liikkumis- ja kuljetuspalveluita tarjotaan markkinaehtoisesti, yhteen toimivasti ja helppokäyttöisesti, mieluusti yhden rajapinnan kautta. Julkisin varoin turvataan peruspalvelu siellä, missä se ei muuten toteudu.

Liikennejärjestelmien digitalisoituessa fyysinen liikkuminen ja digitaalinen asiointi korvaavat ja täydentävät toisiaan. Uusia palvelumarkkinoita vauhdittavat vähenevä kiinnostus oman auton omistamiseen ja nopeasti etenevä liikenteen automatisoituminen. Asiakkaan rooli vahvistuu: asiakkaat ovat yhä tiiviimmin mukana palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä. Tiedon hyödyntäminen ja edistykselliset ICT-ratkaisut osaltaan parantavat myös liikenteen sujuvuutta, turvallisuutta sekä ym-päristöystävällisyyttä ja auttavat näin vastaamaan liikennepolitiikan perinteisiin haasteisiin.

Liikenne- ja viestintäverkot, tieto ja niiden palvelut ovat ihmisten hyvinvoinnin sekä yritysten ja alueiden kilpailukykyyn kasvualusta. Digitalisten aineistojen hyödyntämisen esteet madaltuvat. Usein datan arvo riippuu kuitenkin siitä, miten se voidaan yhdistää muihin aineistoihin. Yksi ratkaisava asia on tietojen luottamuksellisuus ja yksityisyyden suojaaminen. Osittain ongelma ratkaistaan esimerkiksi datan anonymisoinnilla.

Suotuisa kehitys edellyttää, että Suomeen syntyy edistyksellisiä, huippulaatuisia viestintäverkkoja, jotka vastaavat kasvavaan tarpeeseen ja kiihdyttävät digitaalisten palveluiden tarjontaa ja käyttöä. Viestintäverkkojen ja muun infrastruktuurin potentiaali erilaisille palveluille ja innovatiiviselle käytölle tulee käyttää hyväksi täysimääräisesti. Digitaalinen kehitys on lisännyt räjähdysmäisesti media- ja muiden sisältöpalveluiden tarjontaa ja haastanut perinteisen median toiminta- ja ansaintamallit. Digitaalisessa murroksessa tulee kehittää edellytyksiä monipuolisen sisältötarjonnan kannustaen toimialaa rohkeisiin ja edistyksellisiin ratkaisuihin.

Viime aikoina on yhä paremmin ymmärretty myös liikenneväylien merkitys alustana yritysten liiketoiminnan kehittymiselle ja syntymiselle. Liikennejärjestelmä kytkeytyy alueiden ja yhdyskuntarakenteen kehittymiseen. Liikenneyhteyksien kehittämistarpeita pohdittaessa on tunnistettava yhteiskuntaan ja eri alueisiin vaikuttavat muutostekijät, joiden joukossa lähiaikoina korostuvat uudet energialähteet ja -tuotantomuodot, kaupungistuminen, biotalouden nousu Suomessa ja matkailun tarpeet.

Suomi kasvuun

Työ- ja elinkeinoministeriön tulevaisuuskatsaus 2014

Toimintaympäristön kuvaus tulevaisuudensuomi.fi on tausta tulevaisuuskatsaukselle. Suomella on useita rakenteellisia vahvuuksia, jotka antavat hyvät edellytykset talouden kasvulle ja hyvinvoinnin lisäykselle.

Rakennamme uusia kasvun ja viennin kärkiä. Kasvun potentiaalisia kärkiä Suomessa ovat mm. biotalous, cleantech ja digitalisaation sekä robotisaation luomat mahdollisuudet. Uudistamme aktiivisesti elinkeinorakennetta kaikilla alueillamme.

Lisäämme kilpailua kotimarkkinoilla. Tarvitsemme systemaattista yrittäjyyden ja kilpailullisuuden edistämistä. Puramme pk-yritysten hallinnollista taakkaa, edistämme yrittäjyyttä hankintapolitiikalla ja huolehdimme yritystukien tarkoituksenmukaisuudesta.

Turvaamme energijärjestelmän vakauden ja kehittymisen. Lisäämme uusiutuvan ja päästöttömän energian tuotantoa ja energiatehokkuutta. Varmistamme edellytykset markkinaperusteisiin sähköntuotantoinvestointeihin. Kehitämme älykästä energiateknologiaa.

Kehitämme työelämää ja työmarkkinoita. Tavoitteena on aiempaa dynaamisempi uudelleen työllistyminen ja rakenteellisen työttömyyden ennalta ehkäiseminen. Tarvitsemme kannustavamman työttömyysturvajärjestelmän ja valtion aktiivisemmän roolin kolmikantavalmisteltujen uudistusten etenemisessä.

Uudistamme hallintoa. Kokeilemme uusia toimintatapoja. Hyödynnämme ICT:n tarjoamia ratkaisuja. Tarjoamme tietoa avoimeen käyttöön. Tiivistämme viranomaisten välistä yhteistyötä ja yksinkertaistamme lupamenettelyjä. Uudistamme hallintorakenteita ja rakennamme valtion kumppanuuksia alueiden ja kaupunkien kanssa.

Hyvinvointi on toimintakykyä ja osallisuutta

Sosiaali- ja terveysministeriön tulevaisuuskatsaus 2014

Toimintaympäristön kuvaus

Sosiaali- ja terveysministeriön tavoitteet ja toiminta ovat tiiviisti mukana kaikkialla yhteiskunnassa, eikä niitä voida erottaa irralliseksi muista toimialoista. Väestön ikärakenteen muutoksen myötä sosiaalimenot kasvavat, mutta rahoituspohja kapenee. Sosioekonomiset, alueelliset ja sukupuolen mukaiset terveys- ja hyvinvointierot ovat edelleen suuria. Väestön polarisaatiokehitys uhkaa yhteiskunnan perusteita. Panostus terveyteen, hyvinvointiin ja osaamiseen tukee talouskasvua ja hyvinvoinnin rahoitusta. Väestön elintapojen kohentaminen ja kansansairauksien ehkäisy on edelleen tarpeellista. Yhteiskunnan toimivuus edellyttää sosiaaliturvan, erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistamista. Sekä tuotantotapoja että tehtävärakennetta ja työnjakoa on uudistettava. Yhteistyön merkitys lisääntyy niin alueellisesti, yli hallinnonalan rajojen kuin kansainvälisestikin.

Keskeisimmät lähitulevaisuuden haasteet

1. Jokaisella on oikeus hyvinvointiin

Hyvinvointi, terveys ja toimintakyky estävät yhteiskunnan jakautumista. Syrjäytymisen ehkäisy tukee oikeudenmukaista yhteiskuntaa ja vakauttaa yhteiskunnallisia oloja. Sosiaaliturva lisää ihmisten hyvinvointia, vahvistaa yhteiskunnan tasapainoa ja edistää talouden kasvua ja kilpailukykyä. Yhteiskuntaa on rakennettava niin, että se kannustaa osallistumaan päätöksentekoon ja yhteisölliseen toimintaan.

2. Uudistuminen lisää tehokkuutta ja vaikuttavuutta

Sosiaaliturvan rahoituksen on oltava kestävällä pohjalla. Ikääntyvien määrä kasvaa ja palveluja tarvitaan enemmän, eikä nykyisillä voimavaroilla ja henkilöstöllä pystytä vastaamaan kasvavaan palvelutarpeeseen. Tietoon pohjautuvaa arviointia tarvitaan uudistumisen tueksi. On tehtävä rakenteellisia ja toiminnallisia muutoksia, opittava uusia työn tekemisen tapoja ja ylitettävä rajoja.

3. Teknologian ja tiedon mahdollisuudet pitää hyödyntää.

Ihmisten rooli on muuttumassa aktiivisemmaksi ja palvelujen vuorovaikutteisuus lisääntyy. Palvelujen käyttäjä osallistuu myös niiden arviointiin. Ihmiset asettavat uudenlaisia tavoitteita asiakkuudelle, palvelujen saatavuudelle ja liikkuvuudelle, ja tässä teknologiset ratkaisut voivat olla hyödyksi. Tiedon avoimuus ja sen hyödyntäminen, sähköiset palvelut sekä terveysteknologian kehityksen tukeminen ovat kansallisia mahdollisuuksia.

4. Työssäolovuosien lisääminen on yhteinen haaste

Talouden kestävä pohja perustuu yhä enemmän työllisyyteen, terveyteen ja toimintakykyyn. On koko yhteiskunnan yhteinen asia tukea työelämän vetovoimaa ja työhyvinvointia. Kilpailukykyä, tuottavuutta ja talouden perustaa ei synny, ellei työssä voida hyvin. Työurien pidentyminen voidaan turvata vain työ- ja toimintakykyisellä väestöllä. Talouskehitys luo hyvinvoinnin toimintaedellytykset; verotuksen, maksujen ja sosiaaliturvan on toimittava niin, että työnteko on aina kannattavaa ja työllisyysaste nousee. Työeläkejärjestelmää on uudistettava niin, että se vastaa paremmin elinajan pidentymiseen, vahvistaa julkista taloutta ja turvaa työeläkejärjestelmän rahoituksen.

5. Elinympäristömme on tärkeä hyvinvoinnin ja terveyden voimavara

Hyvinvointiimme vaikuttaa se, miten liikumme, asumme ja teemme työtä ja millaisia uhkia ja riskejä ympäristössämme on. Laadukas elinympäristö ja luonto edistävät hyvinvointia ja terveyttä. Elinympäristön elinkelpoisuutta on vahvistettava ja yhteiskunnan toimivuus on turvattava myös erityistilanteissa.

Vihreä kasvu ja kestävä elinympäristö

Ympäristöministeriön tulevaisuuskatsaus 2014

Ympäristöministeriön tulevaisuuskatsauksessa kuvataan **toimintaympäristöä** ja **keskeisiä** ympäristöpolitiikan **päämääriä**. Päämäärät ovat **'vähähiilinen ja energiatehokas Suomi'**, **'luonnonvarojen kestävä käyttö ja toimiva kiertotalous'**, **'hyvä ympäristön tila'**, **'monimuotoinen luonto ja toimivat ekosysteemipalvelut'** sekä **'hyvinvointia ja kilpailukykyä tukevat asumisolot'**. Päämääristä esitetään kaksi eri skenaariota: **'tavoiteltu tulevaisuus'** ja **'entä jos'** -kehityskulku. Lisäksi listataan **keinoja**, jotka ohjaisivat kehitystä kohti tavoiteltua tulevaisuutta. Lopussa esitetään esimerkkejä skenaarioiden **taloudellisista vaikutuksista**.

Toimintaympäristön kuvauksesta ilmenee, että vaikka ympäristön tilassa on isoja haasteita, myös edistystä on tapahtunut. Suomen ympäristön- ja luonnonsuojelussa tehdyt poliittiset ratkaisut ja käytännön toimet alkavat näkyä vesien tilan ja ilman laadun parantumisena. Kaiken kaikkiaan ympäristömme laaja-alainen parantaminen vaatii kokonaisvaltaista ajattelua ja lukuisia samansuuntaisia toimenpiteitä. Ratkaisuja vaativat etenkin kaikkein vakavimmat ongelmat eli ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden väheneminen. Ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi tarvitsemme sitoutumista vähähiiliseen yhteiskuntaan. Sopeutuminen muuttuvaan ilmastoon on välttämätöntä päästöjen hillinnän rinnalla. Kilpailu luonnonvaramarkkinoilla kiristyy. Edessä on siirtyminen kohti kiertotaloutta, jonka avulla voimme säästää luonnonvaroja sekä luoda vihreää kasvua ja työtä. Väestö keskittyy kasvukeskuksiin, etenkin metropolialueelle. Kysyntään nähden liian vähäinen asuntojen tarjonta erityisesti pääkaupunkiseudulla pitää asuntojen hintatasoa ja vuokria korkeina. Suomalainen rakennettu ympäristö on Euroopan mittakaavassa pääsääntöisesti hyvällä tasolla. Kuitenkin monet asiat, kuten rakentamisen laatu, turvallisuus ja sisäilman terveellisyys vaativat edelleen toimia. EU:n kasvavan ympäristösäätelyn toteuttaminen edellyttää vahvaa ympäristöhallintoa. Tarvitsemme erityisesti älykkäitä toimintatapoja, verkostoitumista ja tuottavuutta.

Tavoitellussa tulevaisuudessa maailma ja Suomi omalta osaltaan ovat sellaisilla kasvihuonekaasupäästöjen poluilla, joilla ns. kahden asteen tavoitteen saavuttaminen on todennäköistä. Rakennetussa ympäristössä on otettu käyttöön vähähiilisyttä ja energiatehokkuutta edistäviä ratkaisuja. Suomen kasvun kärjet ovat kestäviä ja tuotteet, materiaalit sekä ravinteet kiertävät. Suomi on tunnettu hyvästä vedestä ja ilman laadusta. Luonnon monimuotoisuus on turvattu ja ekosysteemipalveluiden keskeinen merkitys yhteiskunnassa on tunnustettu. Rakennetun ympäristön kehittäminen parantaa ihmisen hyvinvointia, ja digitalisaation mahdollisuudet hyödynnetään tehokkaasti. Asuminen on kohtuuhintaista ja vastaa asukkaiden tarpeita. Kaupunkiseutujen ja etenkin metropolialueen kilpailukyky on vahvistettu.

Keskeisiä keinoja:

- Kansainvälisen ilmastopimuksen neuvottelemine. Suomi pysyy kansainvälisessä ilmastopolitiikassa aktiivisena toimijana ja pyrkii hiilineutraaliksi v. 2050 mennessä.
- Ympäristön tilan, kansantalouden ja työllisyyden parantaminen ottamalla laajasti käyttöön taloudellisia ja muita ohjauskeinoja sekä tukemalla ratkaisuja, jotka vahvistavat Suomen luonnonvaratuottavuutta, materiaali- ja energiatehokkuutta sekä vähentävät päästöjä.
- Jätteiden synnyn ehkäiseminen, jätteiden määrän vähentäminen ja kierrätystavoitteiden edistäminen sekä ravinteiden kierrätyksen tehostaminen.
- Ympäristönäkökulman vaikuttava integrointi erityisesti maatalous-, metsä-, energia- ja kaivannaissektorin säädöksiin, strategioihin ja toimintaan, aluekehitykseen sekä arktiseen yhteistyöhön.
- Ympäristölupa- ja arviointimenettelyiden kokonaisuuden tehostaminen.
- Kuormituksen vähentäminen Itämeren sekä pinta- ja pohjavesien hyvän tilan saavuttamiseksi (mm. ravintekuormitus, haitalliset aineet) sekä kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön lisääminen.
- Suojelualueverkoston täydentäminen ja sen hoidon tehostaminen sekä luonnon monimuotoisuuden suojelua ja kestäväää käyttöä koskevan lainsäädännön kehittäminen.
- Yhdyskuntarakenteen toimivuuden edistäminen sekä rakentamisen ohjauksen kehittäminen.
- Rakennetun ympäristön laadun parantaminen sekä rakentamisen ja korjausrakentamisen osaamisen edistäminen.
- Asumisen kustannustason alentaminen ja asumisen tukijärjestelmän vaikuttavuuden parantaminen.
- Kasvavien kaupunkiseutujen kaavoitus- ja sopimusmenettelyjen kehittäminen.
- Metropolipolitiikan vahvistaminen ja vaikuttavuuden tehostaminen.

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
p. 0295 16001
f. 09 1602 2165
julkaisut@vnk.fi
www.vnk.fi/julkaisut

ISBN PDF 978-952-287-133-6
ISSN 1799-7828